

- активізація самопізнання та взаємодії;
- закріплення отриманих під час семінару нових умінь і навичок.

Основними формами роботи в ході семінару є лекції та тренінги, як форми роботи проблемного навчання, що орієнтовані на відпрацювання й закріплення ефективних моделей поведінки, максимально активну участь студентів, взаємообмін досвідом та використання ефективної групової взаємодії з метою забезпечення майбутніх педагогів знаннями та вміннями, що необхідні для виконання конкретних задач.

Наприкінці кожного етапу семінару проводиться рефлексія: визначення результатів, спрямованих на майбутню діяльність.

Особлива увага в структурі і змісті цільового семінару надається формуванню у їх учасників мотивації до інноваційної діяльності, оволодіння знаннями з питань педагогічної інноватики. Значне місце в роботі семінару займає ознайомлення з досвідом інноваційної діяльності дошкільних навчальних закладів м. Харкова.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Такий підхід до організації постійно діючих цільових науково – практичних семінарів забезпечує систематизацію роботи різних студентів. Це створює умови для підвищення професійного рівня майбутніх вихователів дошкільних закладів, їх готовності до впровадження педагогічних інновацій. Проте, говорити сьогодні про загальну підготовку студентів до впровадження інноваційних технологій в роботу дошкільних навчальних закладів, завчасно. Найближча перспектива досліджень у зазначеному аспекті – розробка механізмів підготовки майбутніх фахівців до впровадження педагогічних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій: Дис. на здобуття наук. ст. д-ра пед. наук. – Одеса, 2003. – 440с.
2. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 358с.
3. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності: Дис. на здобуття ст. канд.пед.наук., – К., 1997. – 208с.
4. Малихіна В.М. Аналіз стану та особливостей організаційно-методичного забезпечення інноваційної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах в умовах великого міста // Педагогіка та психологія: Зб. Наук. праць / За заг. ред. акад. І.Ф. Прокопенка, чл.-кор. В.І. Лозової). – Харків: Курсор, 2004. – Вип.26.-Ч. 1. – С. 53-59.
5. Машкіна Л.А. Підготовка студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах: Дис. на здобуття наук.ст.канд.пед.наук. – Рівне. – 2000. – 262с.
6. Подласый И.П. Продуктивная педагогика: Книга для учителя. – М.: Народное образование. 2003. – 496с.
7. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні в ХХ столітті. – Харків: ОВС, 2001. – 256с.
8. Фулан М. Сили змін: продовження / Пер. с англ. – Л., 2001. – 162с.

УДК 371.132

З.М. Мірошник

РЕФЛЕКСИВНА САМОСВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Вирішується проблема розвитку рефлексивної самосвідомості як складової психологічної культури майбутнього вчителя початкових класів.

In this article we are working on a problem of self – conscious development as a main psychological culture of the primary-school's future teacher.

Постановка проблеми. Становлення майбутніх вчителів початкових класів як особистісного феномена постає однією з найскладніших психологічних проблем як в теоретичному, так і в експериментально-технологічному аспектах. Особливої актуальності це питання набуває за умов сьогодення у зв'язку з вирішенням найважливішого завдання сучасної освіти – підготовки майбутніх фахівців, що передбачає озброєння їх не лише певною сумою знань, умінь і навичок, а й оптимальним набором особистісних якостей, необхідних для саморуку, самоактуалізації, самоствердження та професійного зростання. Розгортання рефлексивної самосвідомості як універсального механізму перебігу саморегуляції і самоствердження людини є окремою лінією її особистісного та професійного становлення, з яким пов'язане цілісне осмислення власного життя через розвиток психологічної культури особистості, через її духовне зростання, відкритість культурі, інноваціям, сформованість педагогічної рефлексії тощо. Надзвичайно важливими для нашого дослідження є усвідомлення студентом себе на рівні словесності, дискурсивного мислення, з різним ступенем узагальнення, тобто розвитком рефлексії. За даними сучасних психологічних досліджень рефлексія – головне свідоме ставлення людини до свого життя, до себе в даний момент у минулому та в майбутньому. Саме таке свідоме ставлення особистості, пов'язане з ціннісним осмисленням (актуальна, ретроспективна, перспективна рефлексія) є одним із показників психологічної культури особистості майбутнього вчителя.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблеми. Звернення до однієї з фундаментальних філософських і низки інших наук категорій культури – категорії пояснюються тим, що саме в цьому понятійному контексті ми уявляємо собі найбільш адекватною постановку проблеми освіти, її перехід до нових креативних технологій навчання і розвитку, виховання людини, її професійного становлення, саморозвитку, самовдосконалення. Одним з провідних завдань сучасної освіти повинно стати формування загальної культури, основним елементом якої є психологічна культура особистості, формуванню якої повинна приділятися відповідна увага в системі підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів початкових класів в умовах педагогічних вузів.

Аналіз літератури з даної проблеми показав, що вивчення психологічної культури особистості переважно здійснюється у зв'язку з теоретичними дослідженнями (аспектів, контекстів, видів, функцій, структурних компонентів та складових: аксіологічної, процесуально-діяльній, творчої) і психолого-педагогічним аналізом розвитку психологічної культури як складової “культури людини”, культури особистості (В.С.Біблер, О.С.Газман, М.С.Коган, В.П.Зінченко, Б.С.Моргунов, Е.А.Клімов, О.І.Мотков, М.М.Вересов, М.М.Обозов). У колі цих досліджень психологічна культура розглядається як частина загальної культури людини, що передбачає засвоєння нею системи знань, основних умінь і можливості використання у повсякденному житті, у самостійності та професійній діяльності. Це співпадає з нашим баченням вищеназваної проблеми.

Формування основної мети статті. Представити результати діагностичного обстеження особливостей рефлексії узгоджуючи її з очікуваннями значущих інших, як показника особистісного становлення (рефлексивна самосвідомість) майбутніх вчителів початкових класів і складової їх психологічної культури та обґрунтувати специфіку досліджуваного феномена у студентів педагогічних факультетів, педагогічних університетів.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У загальному обсязі досліджень психологічної культури особистості пріоритет належить теоретико-експериментальному вивченню її культурологічного аспекту, що обґрунтовується визнанням існування категорії культури в об'єктивній (результати, продукти діяльності, що існують поза її творцем), і суб'єктивній (у вигляді притаманних людині характеристик) формах.

У контексті нашого дослідження важливими є наукові висновки про те, що формування психологічної культури здійснюється за рахунок розвитку у (студентів) рефлексивної самосвідомості, самопізнання й саморегуляції.

На думку Немова Р.С., “рефлексія – це роздуми людини над власним життєвим досвідом, аналіз нею своїх переживань, почуттів і вчинків” [6: 371].

Рефлексія майбутнього фахівця являє собою усвідомлення цілей процесу; результатів своєї діяльності по освоєнню психологічної культури, а також усвідомлення тих внутрішніх змін, які в ньому відбуваються, усвідомлення себе як особистості, що постійно змінюється, як суб’єкта діяльності та відносин з оточуючим світом. Останнє є підтвердженням ідеї Л.С.Виготського, О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна, Г.С.Костюка, С.Д.Максименка про те, що рефлексія людини як суб’єкта психологічної культури охоплює всі перераховані її компоненти усвідомлення власного рівня психологічної грамотності і компетентності, особливостей ціннісно-сміслової сфери, культуротворчості [5], і дає підстави для розгляду процесу її становлення у майбутніх вчителів початкових класів як особливої лінії їх особистісного й професійного розвитку.

Водночас питання рефлексійної самосвідомості як складової психологічної культури майбутніх вчителів початкових класів в тій же мірі, що й саме поняття “психологічної культури” вивчене не достатньо. Фактично відсутні психологічні роботи, у яких теоретично обґрунтовано й емпірично перевірено феномен “психологічної культури” і майбутнього вчителя початкових класів, зокрема. Поодинокими є намагання дослідників розкрити суть поняття “психологічна культура” (Колмогорова Л.С., Семикін В.В.), “психологічна культура вчителя” (психологічний словник за ред. Войтка В.І.), “психологічна культура учителя початкових класів” (О.В. Проскура).

Поодинокими є і намагання дослідників вивчити шляхи й умови ефективного розвитку рефлексійної самосвідомості як складової психологічної культури (Колмогорова Л.С.).

Зважаючи на це, ми зробили спробу здійснити комплексний підхід до аналізу даного феномена. Вирішення поставленого завдання здійснювалося через вивчення рефлексивної самосвідомості у цілісній структурі психологічної культури майбутнього вчителя початкових класів (студенти педагогічних факультетів, педагогічних вузів).

За основу було взято визначення та складові психологічної культури запропоновані Л.С. Колмогоровою, яка вважає, що “психологічна культура” – це системне утворення, кожен компонент якої взаємозв’язаний між собою і, разом з тим є самостійною характеристикою, що виконує свої функції. Ця характеристика дозволяє людині ефективно самовизначитися в соціумі й самореалізуватися в житті. Вона включає грамотність, компетентність у психологічному розумінні людської сутності, внутрішнього світу людини і самої себе, людських взаємин, поведінки гуманістично-орієнтовану ціннісно-сміслову сферу, розвинену рефлексію сприйняття світу, світогляд, ціннісні орієнтації, а також творчість у психологічному аспекті людинознавства і власного життя” [3: 34-35].

Надзвичайно важливим є той факт, що функції рефлексії в культурі особистості вчителя початкових класів полягають в тому, що усвідомлення себе, свого досвіду, свого життя, подолати внутрішні протиріччя слугує гармонізації внутрішнього світу. Тільки змістовний, гармонійний вчитель здатний зрозуміти дитину й дбати про її “зрощування”, розвиток, свободу.

Ми передбачали, що функція рефлексивної самосвідомості як компонента психологічної культури майбутнього вчителя початкових класів може бути реалізована лише за умови “наповнюваності” об’єкту, що рефлексує певним змістом сформованості ціннісно-сміслового компоненту.

Як і рекомендовано в наукових дослідженнях Л.С.Колмогорової, В.В.Семикіна, О.В.Проскури ми передбачили, що рефлексія з приводу психологічної грамотності та компетентності не може бути змістовною без здійснення наступних зв’язків: засвоєння психологічних знань, накопичених людством, починаючи з вивчення класиків педагогічної та психологічної думки, співвіднесення власної психологічної грамотності і компетентності за аналогічним досвідом інших вчителів (вчителі-новатори, колеги тощо).

Зважаючи на це, ми спробували виділити певні критерії вивчення рефлексії групи студентів педагогічного факультету.

Основними серед них виступили:

1. Здатність до самоаналізу (психологічні знання).
2. Здатність до самооцінки (психологічна компетентність).
3. Спроможність регулювати власну поведінку, осмислювати себе та свій досвід, співвідносячи з оцінкою та очікуваннями інших.

Ми працювали з групою студентів другого курсу, які вже ознайомлені з основними категоріями загальної психології, почали вивчати вікову та педагогічну психологію. Всього було задіяно 90 осіб. На питання, що таке “психологічна культура” та її взаємозв’язок з рефлексійною самосвідомістю однозначної відповіді ми не отримали. В основному це поняття зв’язують з умінням навчати, спілкуватися, гарно проводити уроки.

Про взаємозв’язок з рефлексією вказало всього 11 студентів; про важливість цих феноменів для підготовки до майбутньої професії не наголосив жоден студент.

Висновки. Як бачимо, проблема актуальна, своєчасна і доволі цікава. Адже, вчитель початкових класів – це особлива людина в школі, якій довірили розпочати в ході співпраці, довіри та взаємодопомоги розвинути творчу свободу особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонашвілі Ш.О. Школа життя. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський центр ім. М.К.Рериха. – 2002. – 172 с.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. – Т.2. Проблемы общей психологии /Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Педагогика. – 1982. – 504 с.
3. Колмогорова Л.С. Диагностика психологической культуры школьников.-М.: Владос-Пресс, 2002. – 360 с.
4. Леонтьев А.М. Избранные психологические произведения. В 2 т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1983. – 392 с.
5. Максименко С.Д. Развитие психики в онтогенезі: [В 2 т.]. – К.: Форум, 2002. – Т. 2: Моделирование психологических новообразований: генетический аспект. – 335 с.
6. Немов Р.С. Психологический словарь /Р.С.Немов. – М.: Гуманитар. изд. центр Власос, 2002. – 560 с.

УДК 378

М.В. Мащакевич

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО КЕРІВНИКІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У статті розкривається система вимог до сучасного керівника підприємства малого бізнесу, який повинен об’єднувати і уособлювати якості і вміння керівника – менеджера і підприємця.

The article deals with requirement system to modern director in small-scale business, who have to combine qualities and abilities of manager and businessman.

Постановка проблеми. В умовах глобальної світової економічної кризи, коли здійснюється згортання ділової активності великих фінансових установ, проходить спад виробництва на великих підприємствах, який супроводжується вивільненням великої кількості працівників, як ніколи зростає роль і значення малого бізнесу як полегшуючого фактору соціального напруження, джерела формування регіональних ринків і створення нових робочих місць, фактору формування і становлення середнього класу та активізації структурної перебудови економіки.